

MIESTNY ODBOR MATICE SLOVENSKEJ PRIEVIDZA
MESTO PRIEVIDZA
KLUB BÓBAROV PRIEVIDZA

4/06

PRIEVIDZSKÝ OBČASNÍK

časopis všetkých a pre všetkých
so srdcom Prievídzana

„Kam patríme a kto na nás mysl...?“ písala manželka Stanislava Mečiara v liste z roku 1994 svojim príbuzným do Prievidze. K literárnej pozostalosti po manželovi sa vyjadruje „...udržím ju nedotknutú pod kľúčom a odovzdám len Matici slovenskej...“.

Za informácie ďakujeme švagrinej S. Mečiara pani Juliane Mečiarovej (1929). Pamätná tabuľa bola odhalená dňa 22. novembra 1996 Miestnym odborom Matice slovenskej v Prievidzi.

Časť družiny „Rudí gentlemani“ asi okolo roku 1950 – I. Bendik†, I. Nedeljak, R. Karpíš†, A. Chikán†, J. Meliško†. Súčasnú označenie osady a ochutnávka sviežej vody Bielického studničky. K rovnomennému článku na s. 17.

Titulná strana obálky: Pohľad na vitrínu s témou prievidzských remesiel. Vývesnú tabuľu remenára Jozefa Ugróczyho z Dlhej ulice si starší Prievidžania akiste budú pamätať. K článku „Výstava Bôbarov V tej Prievidzi...“ na s. 4.

Slovo na úvod

Prievidza hrala v slovenských dejinách významnú úlohu. K tomuto jednoduchému konštatovaniu ma vedú vlastné poznatky. Listujúc v mnohých knihách, ktoré sa venujú analýze histórie Slovenska, v miestnych indexoch a registroch takmer vždy nájdem aj odkaz na príslušnú stranu, kde sa o našom meste píše. Samozrejme, že sa nemôžeme rovnať s Bratislavou, Košicami, Banskou Bystricou alebo Trnavou. Ale zmienka o Prievidzi, čo i len tá najmenšia, v knihách je. Len ju treba nájsť.

Kníh o Prievidzi nebolo vydaných veľa. Ešte v roku 1922 okresný náčelník Dr. Ján Novák v monografii *Bojnice a ich okolie* jednu stať venuje aj Prievidzi, okresnému sídlu. Potom v roku 1931 páni J. Vattaj a J. Bendík zhrnuli a vydali dovtedajšie poznatky o športe na hornej Nitre. Pochopiteľne najviac priestoru venujú Prievidzi. V nasledujúcich rokoch tlačou vyšli viaceré publikácie turistického charakteru a aj v nich nachádzame bohaté zmienky o metropole hornej Nitry.

Na ďalšie dielo, venované vyslovene Prievidzi, sme si museli počkať poriadne dlho. V roku 1962 uviedol Ján Kováč v zborníku Horná Nitra obsiahlu štúdiu *Z dejín mesta Prievidza*. No a následne v roku 1971 vydal Mikuláš Mišík monografiu *Prievidza*. Jej vydanie autor plánoval už dlho, veď rukopis mal pripravený už v roku 1945. Potom novšie dejiny spísal Imrich Péli s kolektívom (1983) a odvtedy sa na súborné dielo o Prievidzi čaká. Publikácia *Prievidza nepoznaná* z roku 1996 má viac-menej obrázkový charakter, len s malou výpovednou hodnotou. Na prelome milénia zostavená a roku 2003 v reedícii vydaná brožúrka je chronológiou letopočtov. A to je, žiaľ, všetko.

Ozajstných zdrojov, s ktorými by mohli pracovať bádatelia, nie je veľa. Archív bývalého slobodného kráľovského mesta vyhorel (1678) a zvyšok, je nespracovaný. Uplynulé časy neboli naklonené podrobnému štúdiu histórie mesta Prievidza. Mnohé veci boli obchádzané, na iné sa malo navždy zabudnúť. Nie je klamom, keď poviem, že to bolo dokonca politickou úlohou. Prievidzský archív bol „prečesaný“ a čo všetko z neho zmizlo, môžeme len hádať. Žijú ale medzi nami ľudia, ktorí netúžia po lacnej publicite a bulvári. A pri tom vo svojich domácich archívoch opatrujú jedinečné dokumenty, približujúce zaniknutý život v našom meste. Mali sme možnosť ich vzhliadnuť na výstave *V tej Prievidzi*, ktorú pripravili členovia Klubu Bôbarov s Hornonitrianskym múzeom v Prievidzi. Zoznámiť sa s nimi budete môcť aj vy. Vo vašom Občasníku!

Erik Kližan

Výstava Bôbarov „V tej Prievidzi...“

Prešlo už vyše roka, čo sa v Hornonitrianskom múzeu v Prievidzi prvýkrát verejne oznámilo: „Klub Bôbarov bude mať v našich priestoroch výstavu.“ „Zaujímavé“, povedali sme si, „ani sme nevedeli, že Bôbari sa zaoberajú aj zberateľskou činnosťou.“ Neskôr sme pochopili: nie klub zbiera, ale mnohí z jeho členov majú doma vybudované pekné zbierky. Ak sme mali zrealizovať túto výstavu, museli sme ich najskôr spoznať. Prvé informácie nám poskytol iniciátor výstavy pán Ján Sabo, ktorý bol pred šesťnástimi rokmi aj pôvodcom myšlienky založenia klubu. Zaujímavým zdrojom údajov boli kroniky, ktoré pre náš lepší prehľad o pôsobení klubu priniesla jeho súčasná kronikárka pani Lýdia Šumichrastová.

Už počas prvých konzultácií o výstave bol dohodnutý termín odkedy, ale hlavne dokedy by sa mali zhromaždiť všetky predmety, aby sa v múzeu mohlo napláňovať kam ich rozložiť a ako ich nainštalovať. Hneď v počiatku sa prišiel dohodnúť na výbere predmetov prvý priaznivec výstavy, po ňom ďalší dvaja a nastalo ticho.

Termín sústreďenia exponátov sa pomaly blížil, no predmetov stále nepribúdalo. Už sme si v múzeu začínali myslieť, že výstavu budeme musieť nainštalovať z našich zbierok. A zrazu akoby sa vrece roztrhlo. Pred koncom dohodnutého dátumu zberu a najmä posledný deň začali členovia klubu prinášať čo kto doma mal a predpokladal, že by bolo vhodné sa tým prezentovať na verejnosti. My v múzeu sme si veľmi cenili nielen samotný fakt, že predmety členovia Klubu Bôbarov priniesli, ale i to, že prekonalí svoje obavy zo straty vecí, ku ktorým majú citový vzťah, pretože sú pamiatkami po ich blízkych. I keď možno s úzkosťou, predsa sa rozhodli podeliť sa so svojimi súkromnými zbierkami, približujúcimi históriu Prievidze.

A hoci stanovený dátum prešiel, ukázalo sa, že konečný počet predmetov stále nie je uzavretý. Postupne opadali pochybnosti a tak sa stalo, že ešte v týždni, keď sa výstava realizovala, sa poslední z vystavujúcich odhodlali poskytnúť vzácne exempláre svojich zbierok. Vystavovateľných artefaktov bolo napokon toľko, že sa výstava nezmestila do jednej miestnosti a prezentácia sa rozšírila o ďalšiu miestnosť.

Žiadna snaha však nevyšla nazmar. Keď sa 12. augusta 2006 otvorila výstava *V tej Prievidzi....*, s podtitulom *Z trinástej komnaty Klubu Bôbarov*,

vlastníci predmetov mohli viac ako mesiac vidieť svoje veci vystavené pre potešenie i poučenie iných. Zožali uznanie nielen medzi ostatnými členmi svojho klubu, či Klubu rodákov hornej Nitry, ktorí sa zúčastnili vernisáže výstavy, ale obdivovalo ich aj mnoho ďalších záujemcov z Prievidze, okolia i vzdialenejších končín. Dejiny mesta Prievidze tak boli sprístupnené prostredníctvom predmetov, s akými sa návštevníci múzea nemajú možnosť inokedy stretnúť. Pre ich majiteľov sú zvyčajne vzácnymi pamiatkovými predmetmi, spomienkami na predkov alebo objektom ich zberateľského zamerania, pre muzeálnych pracovníkov predstavujú historicky významné dokumenty doby, demonštrujúce minulosť mesta. Veď výpovednú dokumentačnú hodnotu majú nielen písomné materiály, akými sú kroniky, zápisnice mestského magistrátu či úradné dokumenty – výpisy z matrik, rodné listy, sobášne listy, vysvedčenia, tovarišské a pracovné knižky, pracovné zmluvy, certifikáty, legitimácie, diplomy, doklady peňažných ústavov. Na ilustráciu minulosti slúžia aj fotografie a pohľadnice, zachytávajúce vzhľad mesta a jeho obyvateľov. Osobnosti Prievidze boli na výstave predstavené prostredníctvom svojich pozostalostí – ich prác, písomných alebo hmotných predmetov, ktoré pri svojej činnosti používali. V niekoľkých prípadoch ich spoločenské uznanie bolo doložené získanými oceneniami. Svedectvo minulosti priniesli aj výrobky či pracovné nástroje prievidzských remeselníkov a tovární, ale aj doklady lekární a ordinácií, pôšt i škôl. Odevy, bytové doplnky a predmety z domácností ilustrovali rodinný život aj vkus Prievidžanov. Záujemcom z radov laikov i odbornej verejnosti sa tak poskytla možnosť spoznať prievidzskú pospolitosť z iného zorného uhľa pohľadu, s osobným vkladom jednotlivých členov klubu. Takmer dvestopäťdesiat detských a mládežníckych návštevníkov zo škôl a mnoho individuálnych interesantov si rozšírilo vedomosti o svojom meste, ktoré sprostredkovali fotografické materiály členov Klubu Bôbarov.

Aby sa návštevníci múzea dozvedeli, ako to v minulosti bolo *V tej Prievidzi....*, Bôbari odomkli svoje trináste komnaty a vypustili z nich do sveta poznanie – poznanie zašlej éry mesta Prievidze, jeho histórie, tradícií, pracovného a spoločenského života, udalostí v ňom. Za to im patrí srdečná vďaka nielen od múzejníkov, ale celej prievidzskej pospolitosti, pre ktorú bol tento počin prínosom. Na záver ďakujeme zvlášť tým, ktorí sa rozhodli po skončení výstavy nezištne darovať predmety do muzeálnych zbierok, čím sa obohatil múzejný fond a rozšírili možnosti vystavovania.

Mgr. Jaroslava Kupčoková, realizátorka výstavy

Nič ľudské mu nebolo cudzie

Sú priateľstvá, ktoré netreba pečatiť každodennými stretnutiami, rozhovormi či listami. Sú tiché, skromné a pravdivé ako slovo básnika, ktoré pretrvá ako skala v čase, ktoré vypovie pravdu o svojom autorovi aj po rokoch, aj potom, keď básnikov prameň vyschne, keď zem ho vezme do svojho lona. Sú priateľstvá založené na úcte syna k otcovi, pretrvávajúce ako stopy človeka, ktorý nám niesol svetlo. Možno takýto vzťah existoval medzi mnou a Milanom Krausom, básnikom, ktorý mal v sebe veľa krásnej, podmanivej ľudskosti. O takýchto vzťahoch sa potom dosť ťažko hovorí a ešte ťažšie píše. Navyše, ak viete, že to bol človek, ktorý si úctu i obdiv zaslúžil nielen svojou básnickou tvorbou, dlhoročnou editorskou prácou, ale predovšetkým svojím ľudským prístupom k človeku.

Keď sa Milan Kraus v polovici deväťdesiatych rokov usadil v Prievidzi, bol som nielen milo prekvapený (vediac čo-to o jeho živote i básnickom diele), ale ako Prievidžan bol som aj hrdý, že sa v našom meste usadil tvorca z rodu skutočných básnikov, človek, ktorý so sebou priniesol plody bohatej básnickej žatvy. Navyše Krausove posledné zbierky básní vyrastali z prievidzskej proveniencie, dýchali tunajším koloritom, o to viac mi boli bližšie. Básnik Milan Kraus sa takto zaradil medzi významné osobnosti nielen nášho mesta, ale celej hornej Nitry. Tento rodený Tisovčan (nar. 1924), vyrastajúci v mestečku s bohatými kultúrnymi tradíciami, nesmierne vzdelaný, rozhladený, s bohatými básnickými a editorskými skúsenosťami vyžaroval z celej svojej bytosti hádam najviac – dôstojnosť. Nebolo to podmienené len tým, že v mladosti pôsobil ako evanjelický kaplán, bolo to dané jeho vnútorným usposobením, životnými, etickými zásadami, ktoré vyznával a ktorým zostal verný. Keď rozprával, pokojne a presvedčivo, s nezvyčajnou vnútornou silou, akoby každým slovom posúval seba i svojho spoločníka o krok ďalej k spoločnému cieľu. Dával zo seba všetko, čo mohol, a dával to plným priehŕstím.

A tak ako žil – pokorne a čestne, akoby mimo literárnych búrok, hoci v centre literárneho diania – tak sa rokmi vrstвило jeho básnické dielo. Literárna tvorba nebola u tohto básnika na dennom programe, skôr sa jej venoval úchytkom, v slávnostných chvíľach, po dlhom zvažovaní a ukladaní motívov, tém, básnických obrazov a myšlienok. A napriek tomu, a možno

práve preto zanechal Milan Kraus dielo nevšednej vnútornej sily, pravdivosti a čistoty, dielo, ktoré má svoje nezameniteľné miesto v dejinách slovenskej literatúry. Obraz Krausovej poézie, ktorá vyrastala z prostých motívov, v rozhodujúcej miere (okrem neodmysliteľného talentu) určila básnikova ľudská osobnosť, jeho letora, osobné kvality, básnikovo vnútro – tá zelená lúka, na ktorej vyrastal jeho vzťah k sebe samému, k iným ľuďom, k dobe, v ktorej žil, ako aj k samotným otázkam ľudskej existencie.

Na základe takýchto nespochybniteľných kvalít sa zrodili Krausove básnické zbierky, ktoré vyryli trvalú brázdnu na literárnom poli. Pre znalcov slovenskej poézie bol a zostane básnikom prostých motívov, nenápadný pozorovateľ a glosátor života, najmä však hlboko vnímavý človek, citlivo reagujúci na všetko, čo hoci len v záchvevoch zasahovalo do ľudského osudu. Ako sa pred rokmi vyjadril literárny kritik, nič ľudské mu nebolo cudzie, a preto jeho osobné žiaľe i radosti sa posúvali do všeobecných polôh a jeho poézia zákonite nachádzala svojho čitateľa.

Každý človek počas svojho života obohatí hudbu sveta rytmom svojho srdca. Tí najschopnejší navyše určia aj jeho melódiu. Milan Kraus, básnik, editor a prekladateľ, jeden z najčestnejších tvorcov našej doby, to iste dokázal. Človek s podmanivou charizmou zasial kúsok svojho dobra do srdca mnohých Prievidžanov. Aj preto zostane náš, aj preto zapalujem v kúte svojho srdca spomienky ako sviece.

Ondrej Čiliak

Z písacieho stola Milana Krausa

Rebrík niet a ktosi by chcel odtrhnúť jablko z vysokého konára, ale chýba dačo, kde by sa dalo postaviť, takže možno len naťahovať ruku za ním, no jablko je vyššie ako na dosah, takže zostávajú len pokusy, postaviť sa na špičky, no, no, teraz je už bližšie, temer, temer, ešte trochu poskočiť, úspech aj v tomto prípade je však len striedavý, skôr menší a to najdostupnejšie ovocie sa skoro minie v cudzích rukách, nuž zostáva nám len dobrá snaha, meníme sa na akéhosi zvláštneho Tantara, ktorého nechce trápiť ovocie, ale rozhodol sa preň on, tak aj trápi sa on, veď jablko láka mnohých, dosiahnu ho nemnohí a zostáva otázka, vari nebolo stvorené pre všetkých, hoci vieme, že bol a je, ale prístup k nemu určuje ani nie niekto iný, ale niečo iné, čo však niet bez niekoho.

Už takmer dve desaťročia píše svoju históriu medzinárodné partnerstvo Ibbenbürenu a Prievidze. Jedným zo strojcov družby bol aj vtedajší predseda Mestského národného výboru v Prievidzi Michal Krajčík. Spomína...

Budovanie priateľstva nebolo ľahké

„V polovici 80. rokov minulého storočia, kedy sa začalo zmierňovať napätie medzi „Východom a Západom“, začal sa meniť aj politický a ideologický boj. Zatiaľ čo dovtedy neexistovali takmer žiadne styky, okrem diplomatických, usudzujem, že Západ prišiel s myšlienkou vytvárať partnerské vzťahy medzi mestami oboch svetových sústav. Touto formou sa zrejme usiloval oslabiť pozície socializmu až do konca jeho likvidácie, s úmyslom vybudovať spoločný európsky dom.

Naše najvyššie štátne orgány sa zrejme bránili k tomu pristúpiť a aj stranícke orgány túto formu určite odmietali. Nakoniec naši predstavitelia požiadavku akceptovali. Pri Ministerstve zahraničných vecí vytvorili oddelenie, ktoré malo zaistiť všetko potrebné na organizovanie medzinárodných družobných vzťahov.

Československá vláda vybrala desať slovenských miest a určila im partnerov v Nemecku, Francúzsku a Taliansku. Spomenuté oddelenie uskutočnilo s predstaviteľmi miest niekoľko inštruktážnych porád, na ktorých nás usmerňovali, ako máme postupovať, vybavilo potrebné víza, služobné pasy a pod. Aj kópie listov a uzatvorené zmluvy sme museli zasielať spomenutému oddeleniu. Predstavitelia Prievidze s Ibbenbürenom tak rýchlo postupovali v stretnutiach, že dokonca ako prví zo slovenských miest sme uzavreli družobnú – partnerskú zmluvu. Prievidza mala uľahčenú úlohu, lebo nás si vybral za partnera starosta Ibbenbürenu Heinrich Unland. Motivovalo ho k tomu poznanie pracovníkov našich Banských stavieb, ktorí niekoľko desiatok rokov pracovali v miestnych baniach. Starosta mal ale ťažkú pozíciu – stretával sa s prekážkami. Išiel však tvrdo za svojim cieľom. Niekoľkokrát navštívil nášho veľvyslanca v Bone pána Spáčila a urgoval aj na našom Ministerstve zahraničných vecí, až mu napokon vyhovel.

Nebola to ale jeho jediná prekážka. Druhú mal doma. Okrem jeho politickej frakcie sociálnych demokratov boli ďalšie tri frakcie proti a teda starosta Unland mal obavy, či mestské zastupiteľstvo partnerskú zmluvu schváli. My sme o tejto situácii nevedeli a pri našej prvej návšteve sme

boli zaskočení. Všetci štyria predsedovia politických strán sa dohodli, že ich frakcie zasadnú a v našej prítomnosti prerokujú zámery spoločných partnerských vzťahov. Postupne sme sa zúčastnili ich zasadnutí. Čakala nás ťažká úloha presvedčiť pochybovačov o správnej voľbe starostu Unlanda. Vypočuli sme si ostré politické názory, na ktoré bolo treba reagovať. Úlohu sme však zvládli, výsledok bol pozitívny. Rozhodli rokovať o zmluve. Poznamenávam, že sme absolvovali niekoľko sedení s predstaviteľmi politických frakcií a nadviazali s nimi osobné kontakty i priateľstvo.

Dlho som sa zamýšľal nad tým, prečo sa starosta Unland dostal do takej ťažkej situácie. No odpoveď je jednoduchá. Dodávateľom pre uhoľný koncern v Ibbenbürene bol pražský Strojexport a Banské stavby vrátane Prievidze poznal len málokto. Strojexport dosadil do Ibbenbürenu človeka, ktorý jediný zabezpečoval kontakty medzi mestskými orgánmi, koncernom a dodávateľom. Banské stavby a mesto Prievidza z hry vypadli. Naši stavbári boli voči Strojexportu ale tiež zdržanliví, veď bol ich živiteľom. Situácia sa však zmenila našim príchodom, odkedy sa spomínali iba Banské stavby a Prievidza. Strojexport sa stal iba „príveskom“. Aj prievidzskí baníci už boli odvážnejší. Chvála bohu, tento stav dlho netrval. Prišla novembrová nežná revolúcia.

Tieto skutočnosti, ktoré uvádzam, sú pravdivé. Môže ich potvrdiť aj Ladislav Chrenko, člen delegácie a tlmočník i Alžbeta Lančaričová, profesorka a tiež tlmočníčka na mnohých rokovaniach. Musím tu zvýrazniť osobnosť Heinricha Unlanda, ktorý aj po odchode z postu naďalej rozvíja partnerské vzťahy a práve jeho zásluhou sa dostali na dnešnú želateľnú úroveň. Vyslovujem presvedčenie, že čestné občianstvo nášho mesta, ktoré dostal, mu právom patrí. Prievidzu si tak obľúbil, že z Ibbenbürenu každý rok organizuje niekoľko pobytov nemeckých klientov v bojnických kúpeľoch a aj jeho pobyt u nás sa stal samozrejším.

Po revolúcii som navštívil Ibbenbüren 6. decembra 1989. Cestu mi odsúhlasilo predsedníctvo Okresného výboru Komunistickej strany Slovenska ešte začiatkom novembra. Súhlas som ale nezískal ľahko. Najmä tajomníci mali výhrady, že často cestujem na Západ a s týmito praktikami musím skončiť. Súhlas na cestu mi však nemohli odoprieť, lebo naše Mestské kultúrne stredisko v Ibbenbürene inštalovalo výstavu, ktorá prezentovala nemeckým priateľom našu Prievidzu a ja som ju mal v prítomnosti pracovníka československého veľvyslanectva otvoriť. Plánovanú cestu do Ibbenbürenu som teda uskutočnil.

Začiatkom 90. rokov som bol v Ibbenbürene druhý raz. Vtedajší primátor mesta ma poveril, aby sme dvaja spolu s tlmočníkom išli prezentovať naše mesto na pekné podujatie klubu seniorov. Poznávam, že tento klub robí záslužnú prácu a je uznávaný mestským úradom, jeho orgánmi i politickými frakciami. Prizvali si partnerov z Holandska a mesta bývalého východného Nemecka, s ktorými majú tiež družbu. Ja som teda zorganizoval delegáciu a v zostave s dnes už nebohým Petrom Školnom a tlmočníkom Ladislavom Chrenkom sme vycestovali. Urobil som ale chybu, na ktorú nemôžem dodnes zabudnúť. V jednom z mojich vystúpení som tlmočil prísľub nášho primátora, že delegáciu seniorov pozve na návštevu Prievidze. Prítomní na slávnostnom zasadnutí to prijali spontánnym potleskom. Zostalo však iba pri sľube. Napriek našim viacerým upozoreniam primátora sa tak doteraz nestalo.

Predseda seniorov si zrejme myslel, že aj u nás je podobná organizácia seniorov a ja som jej predsedom. Začali sme si dopisovať. Mal som s tým aj problémy, prekladať listy do nemčiny. Predseda seniorov mi naďalej písal, no ja som sa odmlčal. O probléme som sa pošťožoval v roku 2004 súčasnému primátorovi Jánovi Bodnárovi, Ladislavovi Chrenkovi i Heinzovi Unlandovi. Primátor ma vypočul a ponúkol mi auto, aby som šiel do Ibbenbürenu a vec usporiadať. Odmietol som, lebo sa nemôžem pozrieť do tváre človeku, ktorého sme podviedli. Požiadal som všetkých troch menovaných, aby vec urovnali a pána Uhlanda, aby záležitosť vysvetlil a tlmočil moje ospravedlnenie. Tak sa aj stalo.

Listom z 2. januára 1990 som H. Unlandovi oznámil môj odchod do dôchodku. Pokladal som si za povinnosť poďakovať sa všetkým, ktorí prispeli k dobrým vzťahom našich miest i osobným priateľstvám. Pán Unland mi 15. januára odpovedal: „Dúfame a prajeme si, že ukončenie Vašej funkcie v úrade nepreruší naše súkromné kontakty, a že sa z času na čas naskytne príležitosť znovu sa stretnúť... Chceme sa poďakovať za Vaše úsilie, ktoré rozhodujúcou mierou prispelo k vzniku partnerských vzťahov našich miest, ale aj ich uvedenia do života. Partnerské vzťahy medzi mestami Prievidza a Ibbenbüren, ktoré budeme ďalej veľmi zodpovedne udržiavať, bude pre nás vždy spojené s Vaším menom.“

Snažil som sa objektívne popísať počiatky družobných vzťahov miest Prievidza a Ibbenbüren. Či sa mi to podarilo, nech posúdi čitateľ. Nepripisujem si žiadne osobné zásluhy ale s prihliadnutím na obdobie, v ktorom sa družba rodila, myslím si, že úlohy sme sa zhostili dobre.“

Michal Krajčík (1928)

Kam ideš? Na Sever. Taký je ľudový názov jedného z najväčších prievidzských sídliskových komplexov. Starí lokálpatrioti sa na toto pomenovanie hnevajú, veď ani autobus nás nezavezie na Sever. Oficiálny názov je

Sídlisko Kopanice

Prvé stopy osídlenia Prievidze nachádzame v období neolitu, práve na Kopaniciach, na Mariánskom vršku. Nálezy potvrdzujú osídlenie lokality aj v 9. a 13. storočí. Starobyľý kostol Panny Márie bol postavený okolo roku 1260 a či už bol súčasťou hradu alebo kláštora, pretrval dodnes. Okolo neho sú uložené ostatky mnohých významných osobností.

Lokalita dnešného sídliskového komplexu bola v stredoveku miestom, kde mali prievidzskí mešťania svoje vinohrady. Odtiaľ vraj pochádza názov Kopanice, keďže vinohrady bolo potrebné často okopávať. Na Vystrkove, ktorý bol „vystrčený“ od centra mesta, bola v roku 1930 otvorená nová budova gymnázia, svojho času dominanta mesta. V rovnakom období za cintorínom vybudovali vodojem prievidzského vodovodu. Toto miesto bolo zvolené zámerne, lebo vodou pri tlaku osem atmosfér mohli byť zásobené aj najvyššie budovy vtedajšej Prievidze.

V dnešných Kopaniciach bol podľa sčítania v roku 1930 jeden dom, v ktorom žilo deväť obyvateľov. Rovnako tomu bolo aj v rokoch 1942 a 1964. Všetky dovtedy budované stavby mali charakter individuálnej bytovej výstavby. Výstavba sídliskového komplexu pre rozrastajúce sa mesto bola plánovaná od roku 1972.

Dobový pozorovateľ konštatoval, že sídlisko Kopanice sa začalo stavať za ťažkých podmienok a v snahe ušetriť poľnohospodársku pôdu. Celý areál sídliska mal byť postavený na kopcoch a posledné činžiaky budú splývať s lesom, čím sa sťažila práca ľudí a strojov. Napriek tomu Rada Mestského národného výboru 17. apríla 1974 prerokovala správu o príprave projektovej úlohy výstavby sídliska Necpaly „C“. Prvý byt z celkového počtu 2375 bol odovzdaný v roku 1975, posledný v roku 1982.

V polovici roku 1985 tu žilo už 15 tisíc obyvateľov. Pre nich bolo potrebné budovať aj stavby škôl a občianskej vybavenosti. Prvá, 22 triedna základná škola bola otvorená 3. septembra 1979 na Ulici energetikov. Do lavíc zasadlo takmer 800 žiakov. Prvákov bolo vraj toľko, že ich museli zoradiť do siedmych tried. V tom istom roku nastúpili prvé deti aj do materskej

školy na Ceste Vladimíra Clementisa a dve detašované triedy materskej školy boli zriadené v budove Základnej školy na ulici Energetikov. Provizóriom boli tiež jasle a materská škola v desiatich trojizbových bytoch (1979). Ďalšia materská škola pribudla s rastom sídliska, na Ulici M. Gorkého (1980). V apríli 1982 boli odovzdané do prevádzky materská škôlka a detské jasle na Ceste V. Clementisa. Vzhľadom na veľký počet nevybavených žiadostí na Kopaniciach zostali v prevádzke aj dve provizórne triedy MŠ v budove Základnej školy na ulici Energetikov.

Veľkou slávnosťou začal školský rok 3. septembra 1984, keď do nových lavíc dlho očakávanej školy na vtedajšej Ulici Laca Novomeského (dnes Kolomana Novackého) zasadli prví žiaci. V tom istom roku sa sieť školských zariadení rozšírila o materské školy na Veternej a Poľnej ulici.

V septembri 1979 boli pre potreby obyvateľstva zriadené dve provizórne detské ambulancie, umiestnené v bytoch. Na Ulici M. Gorkého (tiež v trojizbovom byte) v polovici septembra 1980 otvorila Okresná knižnica svoju novú pobočku s 5000 zväzkami kníh.

Predstaviteľom mesta bolo zrejmé, že rozrastajúce sa sídlisko Kopanice bude jedným z najväčších prievidských komplexov a preto poslanci v júni 1980 na plenárnom zasadnutí prerokovali aj otázku rozdelenia mesta na päť obvodov, podľa dovtedy existujúcich obytných celkov: Staré mesto, Píly, Necpaly, Kopanice a Štvrte.

Dočasne, v bytoch a garážach umiestnené obchodné prevádzky postupne nahrádzali špecializované stavby. V roku 1989 bolo odovzdané zdravotné stredisko, o rok neskôr obchodný komplex, nazývaný „päťtisícovka“.

Do bývalých Necpalských hájov, ktoré sa stali bezprostredným susedom a súčasťou nového sídliska, chodievali Prievidžania v minulosti, najmä počas Pašiových sviatkov „hľadať poklady“. Význam blízkeho lesného prostredia ho však predurčovalo na praktické využitie pre relaxáciu, šport a turistiku. Preto od roku 1980 boli Necpalské háje postupne menené na Lesný park, obľúbené miesto všetkých Prievidžanov.

Na budovaní „Lesného parku 600-ročnice“ sa najviac podieľali pracovníci Technických a záhradníckych služieb, ktorí v lesnom prostredí osadili 60 lavičiek a zariadení detských ihrísk, vybudovali 120 m² spevnených a 10.000 m² trávnatých chodníkov. Na plochách verejnej zelene, ktorú rozšírili o ďalších 6.815 m² vysadili: 2.900 kusov listnatých, 4.000 kusov ihličnatých stromov a 6.500 kríkov.

Erik Kližan

Pramene a literatúra:
Kroniky mesta Prievidza

Pripomíname si

Univerzitný profesor, literárny vedec, redaktor, prekladateľ, básnik a významný pracovník Matice slovenskej, ktorý prispel veľkou mierou ku kultúrnemu životu Slovenska, upadol po roku 1945 na dlhé roky do nemilosti a stal sa nežiaducim i zakázaným. Pripomeňme si jeho život a dielo pri príležitosti 35. výročia úmrtia

Stanislav Mečiar

Narodil sa v Prievidzi 21. marca 1910 v obuvníckej rodine. Otec zomrel v roku 1921 na následky ochorenia z 1. svetovej vojny. Početnej rodine so siedmimi deťmi pomáhali starí rodičia. Na žiadosť starej matky vyriešil ťažkú rodinnú situáciu dekan Anton Mišuth tým, že pre dve deti, Kamila a Alžbetu, vybavil sirotinec v Banskej Bystrici. Najstarší František pracoval, aby rodinu finančne podporil. Ďalšie nešťastie stihlo rodinu v roku 1928, keď museli lekári matke amputovať ľavú ruku. S vedením domácnosti jej pomáhala dcéra Mária. Žiaľ nad touto udalosťou vyjadril syn Stanislav v básni *Ruky mojej matky*.

Nadaný Stanislav študoval ešte za otcovho života na prievidskom osemročnom gymnáziu, ktoré ukončil s vyznamenaním v roku 1928. Aby aj on rodine finančne prispel, doučoval žiakov a cez prázdniny pracoval. Pokračoval v štúdiu slovenskej a nemeckej filológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, potom v Prahe na Karlovej univerzite a ako štipendista v Nemecku a Poľsku.

Už ako študent bol ovplyvnený myšlienkami Andreja Hlinku a Martina Rázusa. Patril k mladej vzdelanej generácii, ktorá svoj život zasvätila práci pre národ. Mal 22 rokov, keď sa stal referentom Matice slovenskej a v roku 1940 jej tajomníkom. Ako 25 ročný obhájil titul doktora filozofie. Za profesora na Slovenskej univerzite Istropolitana v Bratislave bol vymenovaný v roku 1944.

Ako pracovník MS sa zaslúžil o to, že v jej vydavateľstve vyšli v rokoch prvej Slovenskej republiky kvalitné knihy slovenských i zahraničných autorov. Redigoval mesačník pre kultúru *Slovensko* a od roku 1939 *Slovenské pohľady*, v ktorých dal priestor každému. Sám napísal tisíce článkov, niektoré podpisoval pseudonymom Adam Kment. Oblúbené boli aj jeho rozhlasové relácie. Výber zo svojich prejavov, týkajúcich sa kultúrno-historických a spoločensko-politických tém, vydal pod názvom *Na úvrati*. V jeho prácach

prevládalo skúmanie tvorby slovenských básnikov a spisovateľov. Známu sa stala jeho práca *Hviezdoslavova Hájnikova žena*. Písal štúdie a prekladal aj z nemeckej, poľskej a lužickosrbskej literatúry.

V Hlinkovej garde zastával funkciu kultúrneho referenta. Hoci patril k radikálnemu krídlu v ľudovej strane, svoje názory nikdy nevnašal do matičnej publicistiky, ani ich nevnucoval matičným členom. Záujmy MS vedel brániť aj proti Alexandrovi Machovi. Nedovolil ani to, aby vo vydavateľstve MS vyšla kniha jeho priateľa *Slovenský národný socializmus*.

Keď si po druhej svetovej vojne Benešova vláda vypracovala vlastné zoznamy vojnových zločincov, ocitlo sa v nich aj meno S. Mečiara. Po zatknutí a hroziacej poprave Jozefa Čigera Hronského vedel, že ak nechce skončiť vo väzení, musí s rodinou opustiť Slovensko. So skupinou matičiarov emigroval do Rakúska, odtiaľ cez južné Nemecko do Talianska a v 1947 sa natrvalo usadil v Argentíne.

S príbuznými, ktorí žili v Prievidzi sa nekontaktoval, ŠTB nadarmo vypočúvala jeho matku a súrodencov. Celé roky sa neozval z obavy, aby im nenarobil nepríjemnosti. Jeho adresu získali až keď sa usadil v Buenos Aires. Kým žil na Slovensku, matku a súrodencov finančne podporoval.

V emigrácii sa priklonil k názorom Ferdinanda Ďurčanského, s ktorým zdieľal nádej, že situácia na Slovensku sa zakrátko zmení. S priateľmi založili v roku 1959 v Argentíne Zahraničnú Maticu slovenskú, ktorú viedol po smrti J. C. Hronského. Písal, publikoval a vydával knihy a časopisy pre slovenskú menšinu. Vo svojich príspevkoch zoznamoval krajanov s dielami slovenských spisovateľov. Niekoľko rokov vydával aj noviny *Slovenská republika*. V roku 1963 vydal *Živé dedičstvo cyrilometodské* a až do svojej smrti redigoval *Letopis Matice slovenskej*.

K jeho najväčším dielam v emigrácii patrí práca *Kukučín živý*. Dva diely vydal, tretí sa zničil pri požiari tlačiarne. Realizoval sa aj jeho návrh postaviť sochu M. Kukučina pri príležitosti stého výročia jeho narodenia. S. Mečiar sa už nedožil toho, že boli zhotovené tri bronzové sochy. Jednu kúpili slovenskí jezuiti pre svoje kultúrne stredisko v kanadskom Cambridge a ostatné dve Jozef F. Rudinský s manželkou Normou, obaja profesori na univerzite v Corvallis v štáte Oregon. Jednu umiestnili do univerzitnej záhrady (o soche bola zmienka v Prievidzskom občasníku 3/06) a druhú darovala Američanka Norma Rudinská Slovensku. Od roku 1984 sa socha nachádza v Bratislave v Medickej záhrade.

Prípád S. Mečiara sa dostal až do Štátneho departementu vo Washingtone a to zásluhou krajanského pracovníka Viktora Nesnadného. Obhajobou a do-

loženými argumentmi bolo jeho meno aj s menom F. Ďurčanského z Benešovej listiny tzv. „vojnových zločincov“ vymazané. Mnohí na Slovensku ho označovali za nacionalistu a klérofašistu, ktorý zradil a opustil vlasť. On však celý svoj život postavil na troch hodnotách - na národe, kultúre a viere. Jeho kultivované, zmierlivé a žičlivé správanie, objektivita, úprimná viera v Boha, hlboká zanietenosť prácou, starosť o národ a jeho kultúru, boli príkladom a povzbudením pre jeho priateľov, ktorí rovnako ako on žili tisíce kilometrov od svojej vlasti. Zomrel 23. novembra 1971 po ťažkej chorobe ako 61-ročný v Buenos Aires, kde je aj pochovaný. O jeho exilovú pozostalosť sa až do svojej smrti, do roku 2003, starala manželka Anna, rodená Novodvorská.

Slovenský biografický slovník pripravovaný v minulom režime a vydaný MS v roku 1990 uvádza pod heslom *Stanislav Mečiar* o jeho pôsobení v emigrácii: „... vo verejnej a politickej činnosti zaujímal nepriateľský postoj voči socialistickému Československu“.

Po roku 1989 dostala jedna z ulíc Prievidze meno po S. Mečiarovi. Pod patronátom MS sa konal v jeho rodnom meste 19. marca 1995, pri príležitosti nedožitých 85. narodenín vedecký seminár, na ktorom bol vyzdvihnutý jeho prínos pre slovenskú literatúru a dejiny. Miestny odbor MS dal vyhotoviť pamätnú tabuľu, ktorá bola umiestnená na budove Žilinskej univerzity v Prievidzi. Na nátlak jedného z bývalých ministrov školstva musela byť z budovy odstránená a inštalovaná na nenápadnom mieste v parku, kde pôvodne stál jeho rodný dom.

Osobnosť Stanislava Mečiara sa natrvalo zapísala do národných a literárnych dejín Slovenska a hlavne do dejín Matice slovenskej. Patril k tým, ktorí chceli vidieť Slovensko samostatné, kultúrne vyspelé, finančne sa vzťahujúce, sebestačné a jeho budúcnosť v Európe: „Raz, keď už nebude tých prekážok, budeme jednotne sledovať utváranie sa výzoru slovenského na obraze Európy...“.

Anna Sabová

Pramene a literatúra:

Zborník štúdií o Stanislavovi Mečiarovi. Zostavil PaedDr. P. Parenička, CSc. Martin : MS 1996. ISBN 80-7090-365-1

Cabadaj, P.: *Stanislav Mečiar*. In Národný kalendár 1996. Martin : MS 1995. ISBN 80-7090-349-X

Rydlo, J. M.: *Väzeň J. C. Hronský*. In Národný kalendár 1996. Martin : MS 1995. ISBN 80-7090-349-X

Slovenský biografický slovník IV. zv. Martin : MS 1990. ISBN 80-7090-070-9.

Buran, Š.: *IX. jubilejná výročná zpráva Strednej všeobecnovzdelávacej školy V. B. Nedožerského v Prievidzi za školský rok 1965/66*. Prievidza 1966.

Stanislav Mečiar

Ruky mojej matky

Z lásky samej boli jak ľalie dve.
Ich ma vo svet vniesla sladkosť ľubezná.
A dnes, kvetov vonných piesne, kdeže ste !?
Kde sú vašich krídel pevné ramená!?

Od hviezd by sa spýtal, ktože ruku má,
láska mojej matky, kde ju stratila!
Išiel by ja za ňou, hladkal rukami,
slzil nad jej piesňou žiaľom anjela,
padol na rov biedny, na jej cintorín,
presýpal jej popol ako plepsydru,
za večnosť sa modlil, jak za smrti hru.

Ľalia len jedna z lásky ostala,
plachý výkrik bôľu nemej samoty.
Miesto druhej symbol krvavého zla
vyčítavo skúma naše životy.

Či je údel kvitnúť, či len trpieť je,
bez vône a svetla v márnom žití tom.
Či sa človek s bytím iba vo večnom sne
s láskou stretne božou ako živý ston,
po lúči sa zmení v nebies jasnosti –
a či iba jedných osudom je plač,
žijúcich, kde pojí kalich bolesti!

Hospodársky rozvoj spoločnosti po druhej svetovej vojne vyvolal túžbu občanov po turistike a odpočinku v prírode, po osviežení a uzdravení tela i ducha utrápeného vojnovými udalosťami. Obyvatelia vyhľadávali tiché prostredie v lesoch, najmä tam, kde bola pitná voda – pri studničkách, potôčikoch, pri riekach a tam, kde bol možný zber húb a lesných plodín. Tak postupne vznikala skupina ľudí – milovníkov prírody.

Bielického studnička

Takým miestom bola studnička v Hrabovom háji pri Kováčovej lúke, juhovýchodne od Prievidze, neďaleko lokality Púšť, smerom na osadu Vlčie Kúty. Bola známa čistou, zdravou, hoci studenou vodou. Z Prievidze bol k nej prístup pre peších a cyklistov poľnou cestou zo Sebedražskej obecnej cesty, alebo z prievidzskej obytnej časti Piesky okolo „Kláštorskej studničky“ cez pole do svahu na tzv. Vrchy povedľa poľnohospodárskej usadlosti Melových do údolia Kováčovej lúky a stúpajúcou horskou cestou vedľa malého potôčika. Prístup autám vznikol pri budovaní chatovej osady pri Bielického studničke. Trasa viedla ako odbočka lesnej cestičky z cesty na Baňu Cigeľ. Pomenovanie Hrabový háj sa prenáša ešte z minulosti, keď sa v okolí studničky vyskytovalo veľa hrabov a dubov. Aj za Kováčovou lúkou boli svahy hrabov a dubín a okolo Púšte a smerom k Starému háju čisté smrečiny.

Výlety do lesov boli aj istým pokračovaním tradície Klubu slovenských turistov a lyžiarov na Slovensku, ktorá mala aj v okrese Prievidza založené dobré korene ešte z predošlého obdobia, keď sa na hornej Nitre turistika orientovala na výlety a lyžovačku v oblasti Kláku či Vtáčnika.

Osobitosťou bolo, keď prievidzský rodák Štefan Bielický, povoláním krajčír a správca miestneho kina v Prievidzi, spolu so svojimi priateľmi Ladislavom Ilčíkom, obchodníkom s papiernictvom a Jozefom Gregorom, súkromným pekárom v Prievidzi, upravili a sprístupnili studničku v Hrabovom háji aj iným turistom. Urobili pri nej malú piecku na opekanie jedál a najmä húb. V roku 1946 – 47 pribudol stôl s lavicami a malá strieška proti dažďu. Výlety na Bielického studničku si obľúbila skautská družina Psov (pozri Prievidzský občasník 3 /05), ktorá pomohla postaviť jednoduchú chatku „Luxus“. Bola zmontovaná z dosiek drevených debien poskytnutých prievidzským veľkoobchodníkom Urbanom Kardošom. Neskôr družina

vyhotovila dvojité steny vyplnené pilinami. V chatke boli kachle, stôl, la-vice a dve poschodové postele. Bolo v nej veľmi útulne a v zimných dňoch pri polmetrovom snehu aj teplučko. Chatka bývala odomknutá a každému návštevníkovi poskytla útulok. Zakladateľ chatky Štefan Bielický zaviedol „Knihu záznamov“ pre návštevníkov, ktorí sa po výletoch zastavili na studničke, pri ktorej družina Psov vybuodovala letné prírodné ohnisko so sporákovou železnou platňou na varenie a pečenie. A tak si v lete návštevníci studničky a chatky Luxus pochutnávali na guláši, pečenom mäse, praženi-nici, hubách, ale aj na prievidskom pečenom poplamenku, podobnom posúchom.

V knihe záznamov pri jej založení v úvodnom slove na titulnom liste čítame: „V mene Božom“, Prievidza, 10.8.1948. Pod tým okrúhla pečiatka „Klub slovenských turistov a lyžiarov Prievidza“ (KSTL). V predhovore sa uvádza: „*V Mene Božom sme zriadili v Hrabovom háji pri studničke výletné miesto v hore Horského komposesorátu v Prievidzi 1.mája 1946, za spolupráce milovníkov prírody z Prievidze. Začali sme pomaly a postupne, roku 1948 sme postavili dočasnú chatku a dúfame, že sa nám podarí aj vo väčšom ju uskutočniť. Dúfame, že nám každý porozumie a pomôže k uskutočneniu nášho diela .Robíme to pre našu mládež, aby poznala a milovala prírodu Božiu. Súčasne mládež prosíme, aby nám v tom pomáhala ako doteraz a aby sme mohli vytvoriť lepšie pohodlie aj pre starších návštevníkov. Dúfame, že aj naše úrady a vedúci úradov nás pochopili a poskytnú nám pomoc v našej práci*“. Podpísaní zakladatelia rekreačného miesta Štefan Bielický, Jozef Gregor a Ladislav Ilčík.

Studničku a Chatu Luxus navštevovali stovky výletníkov do okoli- tých lesov Veľkej Lehôtky, Hrádku, Starého hája, Púšte, sebedražských i cig- lianskyh lesov. Častými návštevníkmi bola družina Psov, rodiny s deťmi, a školská mládež, najmä z Prievidze, ktorá sa hrávala na blízkej Kováčovej lúke rozličné hry. Nemálo turistov v priebehu niekoľkých rokov sem prišlo aj z iných miest vtedajšej Československej republiky: Bratislavy, Nitry, Trenčína, Košíc, Prešova, z Prahy i z Brna.

Týmto sa končí opis výstavby objektov na lokalite nazvanej „pri Bielického studničke“. V nasledujúcom čísle bude príspevok pokračovať popisom života na týchto miestach, ale aj na neďalekej Púšti. Autor načrel hlboko do svojej pamäte a opisuje udalosti, ktoré zažíval pred šesťdesiatimi rokmi už minulého storočia.

Ladislav Finta (1931)

Železnice na hornej Nitre si v roku 2006 pripomenuli dve významné výročia: 110 rokov trate Veľké Bielice – Prievidza a 75 rokov trate Handlová – Horná Štubňa. Tá druhá je menej známa a preto si na ňu spomeňme.

Z Handlovej do Hornej Štubne

Železničné spojenie z hornej Nitry na stredné Slovensko veľmi chýbalo, hlavne na prepravu handlovského uhlia, ktoré do tejto oblasti museli dovážať veľkými okľukami. K spojeniu bolo podaných viacero návrhov, napokon zvíťazil projekt vybudovania železničnej spojky Handlová – Horná Štubňa, napojením na už existujúcu trať Prievidza – Handlová. Výstavbu trate podporovali slovenskí politici a rôzni funkcionári. Najviac ju presadzovali senátor Kornel Stodola a poslanci František Benda a Jozef Sivák. Železničná trať je dlhá len 18,6 km, ale terén kládol jej výstavbe veľké prírodné prekážky, ktoré boli oveľa ťažšie, než na dovtedy stavaných železničiach. Trať prechádza uzavretým okruhom vysokých kopcov, z ktorých najvyšším je Bralská skala (828 m). Dôkladný geologický prieskum, budovanie mostov, priepustov, tunelov, oporných a zárubných múrov, dovoz stavebného materiálu, to všetko si vyžadovala. Prípravné práce začali v novembri 1927. Najťažšie práce vykonávali české firmy, slovenským podnikateľom zadali menej náročné stavby (budovy, strážne domky a i.). Výstavbu trate spracoval Dr. Koněrza aj v knihe „Stavba jednokolejovej hlavnej dráhy z Handlovej do Hornej Štubne“.

Racionálna doprava stavebného materiálu neničila okolitú prírodu. Od prekladiska poblíž Ráztočna zrekonštruovali úzkorozchodnú železničku vedúcu k blízkej vápenke a píle. Predĺžili ju cez Rematskú dolinu do lesov. Na handlovskom nádvorí Bralského tunela sa rozvetvovala. Železničky viedli i k stavbám Hajnického, Pekelského, Bralského tunela a dvoch viaduktov. Na rôznych stavbách a v lomoch bolo postavených aj šesť koľajových a jedna visutá lanová dráha.

Okrem robotníkov z okolia tu pracovali aj ďalší, ktorých bolo treba ubytovať. Vybudovali im kolónie v blízkosti stavenísk. Najväčšia stála na handlovskej strane Bralskeho tunela. Žilo tu 76 rodín a 450 slobodných robotníkov. Mali vodovod, jedáleň a bufety. Ženy pracovali v kuchyni, roznášali stravu a upratovali. Deti navštevovali vlastnú školu. Vyučovalo sa tu dva roky, 1929 – 31. Podobná škola bola aj v Sklenom.

Počet robotníkov na stavbe sa menil. Najviac (4220) ich pracovalo v roku 1930. V tuneloch robilo naraz najviac 1712 robotníkov. I keď boli dostatočne zaučení, na celej stavbe došlo celkom k 641 úrazom. Z tohto počtu bolo dvanásť smrteľných, z toho sedem v Bralskom tuneli. Na trati stojí 76 cestných a 67 železničných stavieb. Takmer bez zmien dodnes dotvárajú horský charakter kraja. Tunely, mosty a viadukty tvoria priam umelecké diela. Trať vsadená do tejto prírody vytvorila krásny celok.

Železničná trať vychádza zo stanice Handlová (448 m) a končí v stanici Horná Štubňa (630 m), s pripojením na trať Vrútky – Zvolen. Výstavba si vyžiadala aj úpravy v stanici Handlová, kde predĺžili koľajisko, vybudovali lampárne a sklad tovaru s nákladnou rampou. Staničná budova (1912) slúžila do roku 1980, kedy ju nahradili novou. Z Handlovej trať pokračuje oblúkom, cez cestu do Žiaru nad Hronom. Tu stojí strážny domček obsluhovača závor. Železnica pokračuje úbočím hôr s početnými roklami. Prekonáme ich zaujímavými umelými stavbami.

Nasleduje Pstruhársky viadukt s dĺžkou 136 m a výhybňa Pstruháre. Plošinu výhybne tvorí materiál z blízkeho Pstruhárskeho tunela (380 m), ktorý je priamy, so stúpaním 14 ‰. Nasledujúci – Hajnický tunel (103 m) je najkratším na trati. Pokračuje Chotársky viadukt (104 m), klenúci sa nad rovnomenným potokom. Na najvyššom mieste je koľaj vo výške 25 m. Blízko viaduktu sa do Chotárskeho potoka vlieva Pekelský potôčik, ktorý dal meno tretiemu tunelu – Pekelský (304 m). Počas výstavby k nemu viedla úzkorozchodná železnica z Ráztočna. Za tunelom je zástavka, pôvodne Ráztočno – tunel, dnes má názov Remata. Za ňou je Bralský viadukt (98 m). S výškou 27 m nad údolím je najvyšším na tejto trati. Za ním trať vchádza do najdlhšieho tunela, nesúceho meno podľa Bralskej skaly. S dĺžkou 3011,6 m bol až do roku 1940 najdlhším tunelom na Slovensku. Od roku 1935 niesol začas názov Tunel T. G. Masaryka.

Razenie tunela začalo 25. októbra 1928, 13. júla 1930 prerazili smerovú štôľňu a stavbu ukončili v októbri 1931. Razili ho z dvoch strán. Razenie od Handlovej veľmi sťažovala voda, vyvierajúca zo skalných puklín. Keďže tunel jednostranne stúpa smerom k Sklenému, predpokladalo sa jeho nedostatočné prirodzené vetranie. Preto 1523 m od handlovskeho portálu vybudovali vetraciu šachtu s ventilátorom. V osobitných predpisoch prevádzky stanovili, že parné rušne mohli spaľovať len uhlie s nízkym obsahom síry, rozkúriť sa malo ešte pred tunelom, rušeň nesmel v tuneli zastaviť, vlaková čata mala mať v rezerve plynové masky. Medzi jednotlivými vlakmi musel byť dostatočne dlhý interval na vyvetranie tunela. V pamätnej knihe železničnej stanice

Handlová čítame záznam: „Dňa 20. marca 1938 bolo otrávené vlakové mužstvo vlaku 4558 uhoľným dymom. Uvedený vlak s postrkovým rušňom nevládal z tunela vyjsť. Rušňovodič omdlel, kurič vlak zastavil. Potom zistili, že sprievodca Drozd omámený plynom padol pod kolesá pohybujúceho sa vlaku a bol usmrtený“. Po tejto nehode na trati zakázali postrkujúce rušne. V inom prípade členovi vlakovej osádky, ktorému prišlo z priotrávenia nevoľno, nariadili poskytnúť v stanici Sklené kalištek koňaku. Odvtedy bolo zle údajne každému. Nariadenie zrušili.

Pri stavbe tunela pracovalo v ňom súčasne 905 robotníkov. Stavba si vyžiadala sedem ľudských životov, na ich spomienku je v Sklenom postavený pamätník. Na počesť stavby bola vydaná aj pamätná minca. Koncom 2. svetovej vojny trať v tuneli poškodili, čo pripomína pamätná tabuľa.

Z Bralského tunela trať oblúkovým nadjazdom vchádza do stanice Sklené pri Handlovej. Trať pokračuje ponad rieku Turiec mostom (37 m), takmer 11 m nad hladinou vody. Ďalej vedie ponad trať Zvolen – Vrútky. Pred vyústením železnice do stanice H. Štubňa stojí posledný tunel – Štubniansky (646 m), majúci tvar písmena S. Na konci 2. svetovej vojny tunel zničili ustupujúci Nemci.

Železničný zvršok trate Handlová – Horná Štubňa bol pôvodne dimenzovaný na maximálnu jazdnú rýchlosť 70 km za hodinu. V skutočnosti i v súčasnosti vlaky neprekračujú rýchlosť 40 km za hodinu. Staničné aj obslužné budovy na celej trati sú stavané už podľa zmenených projektov. Hlásia sa k tvorbe významného slovenského architekta Dušana Jurkoviča, ktorý vychádza z ľudovej architektúry. Najviac to charakterizujú hlavne staničné budovy v Sklenom a Hornej Štubni.

Na železničnej trati Handlová – Horná Štubňa i ostatných tratiach v regióne hornej Nitry (do V. Bielic a N. Pravna) po sprevádzkovaní prevládala nákladná doprava. Obsluhovali ju rušne, rušňové a vlakové čaty z Prievidze. Prevládali tu rušne z radov 423.0, 524.1, 413.0 a 354.1. Osobná motorová doprava bola v rézii rušňov M 120.4 a M 130.1.

Dobudovanú trať z Handlovej do Hornej Štubne odovzdali do prevádzky 21. decembra 1931. Bola to veľká slávnosť. Prvú jazdu parného vlaku krásnou zasneženou krajinou prirovnal jeden z hostí k svadbe, na ktorej si podávajú ruky švárný Turiec so spanilou Nitrou. Staviteľia trate sa len ťažko lúčili s krajom, ktorý spoznali, s obyvateľstvom, prírodou, horami, skalami a potokmi. „Zanechávame hotové dielo, aby slúžilo kraju, rušnému a krásnemu životu“.

Emil Vaňo (1942).

Futbalový štadión v Prievidzi

V sedemdesiatych rokoch minulého storočia sa v Prievidzi hral dobrý futbal. Predstavitelia futbalu, mesta a väčších podnikov v okrese sa snažili vytvárať dobré podmienky pre hráčov, ale i pre ich priaznivcov. Prvým krokom bolo nahradenie starého dreveného oplotenia novým, ktoré slúži dodnes. Ďalším počinom v roku 1974 bolo rozpracovanie smelej myšlienky – postavenia umelého osvetlenia. Toto, ako vtedy napísali takmer všetky denníky, nezapadlo prachom. Skupina nadšencov – Ing. Týžďňovský, Ing. Ružek, Fero Petráš, ktorý bol najväčším iniciátorom, predložili návrh mestu, ktoré toto podporilo a zobralo i patronát nad ďalším priebehom. Tu treba vyzdvihnúť mimoriadne úsilie bývalých výborných futbalistov pánov Michala Krajčíka a Štefana Gürtlera, ktorí ako vtedajší funkcionári svojou prítomnosťou tomuto dielu všestranne pomáhali.

Teraz niekoľko zaujímavostí. Projekt urýchlene vypracovali pražskí projektanti, ktorí mali čerstvé poznatky z podobného zariadenia vybudovaného na pražskej Slávii. Generálnym dodávateľom diela sa stali už dnes neexistujúce Hutné stavby Košice, ktoré mimo mnohých stavieb po celom Slovensku postavili aj VSŽ. V subdodávkach im účinne pomáhala Vagónka Poprad najmä pri výrobe oceľových konštrukcií, ale nemožno zabudnúť ani na operatívnu prácu pracovníkov poľnohospodárskeho družstva Horná Nitra, ktorej predstavitelia Ing. Solárik a Ing. Tallo dohliadali na stavebnú pripravenosť pred montážou oceľových konštrukcií. Pracovnému kolektívu Hutných stavieb priamo na stavenisku velil mnohým Prievidžanom známy Štefan Naster, neskôr častý delegát druhoholigových stretnutí.

Výborná spolupráca medzi už dnes i mnohými nežijúcimi (riaditeľ Ertl, Ing. Petráček výrobný námestník Vagónky...), ale i cenné poznatky a pripomienky pána Puterku a nadšenie všetkých zúčastnených na výstavbe vrátane mnohých odpracovaných brigádnických hodín v tom čase mimoriadne úspešných druhoholigových futbalistov, ktorí dokázali poraziť vo výborných stretnutiach slávne mužstvá Sparty, Bohemiansu, Interu a mnohé ďalšie, ale i mnohých fanúšikov Prievidze, ktorí pridali tiež ruku k dielu.

Takto sa stal štadión Baníka tretím na Slovensku, po Slovane Bratislava a Lokomotive Košice, s umelým osvetlením. Od myšlienky po slávnostné otvorenie a trvalú prevádzku neprešlo ani deväť mesiacov, pričom nevšedný

stavebný ruch na štadióne trval len štyri mesiace (máj – august 1974). Oceľové stožiare sú 40 metrov vysoké, každý vážiaci cez 10 ton, v hlaviaciach je umiestnených po 28 svietidiel, ktoré vydávajú svetlo okolo 900 luxov.

Takmer po dvadsiatich rokoch, 14. augusta 1993 nastúpili prievdzskí baníci na prvooligové stretnutie v novej Slovenskej republike. Ich víťazstvo znamenalo novú éru slovenského futbalu, keď prvé miesto v tabuľke obsadili práve naši futbalisti. Bol to vzácny a nikdy nezmeniteľný fakt. Vtedy si všetci, ktorí budovali a modernizovali tento štadión ešte viac uvedomili, že ich práca bola i takýmto spôsobom odmenená. Veď prievdzský štadión bol po osvetlení dobudovaný priestrannou estetickou a účelnou tribúnou, v útrobach ktorej sú dômyselné rehabilitačné, zdravotné a iné priestory, ktoré pomáhajú úspešnému účinkovaniu tohto pekného športu a tejto hry hier. Len veľká škoda, že súčasnosť tomuto nepraje.

Treba však všetko urobiť preto, aby opätovne v sobotu prúdili tisícky obyvateľov na tento jeden z najkrajších futbalových stánkov na Slovensku a reflektory svietili i na výborný futbal.

Ing. Richard Pauer, CSc. (1935)

Návraty do mladosti

Bratia Gürtlerovci

Poznal som dôverne troch – Ludva, Laca a Števa, všetci traja s veľkým zmyslom pre sebaironiu, humor a zábavu každého druhu. Nevedeli sa uraziť, ale vedeli si úžasne kontrovať. Stretnutie s nimi znamenalo vždy úsmevný zážitok, a či už na úkor seba alebo niekoho iného. Vo svojom humore sa nikdy nedotkli dôstojnosti dotčnej osoby, nikdy nikoho neurazili, vždy sa len zabávali, aj keď často na úkor iných.

Ten, kto ich poznal nebude prekvapený, že na prvé miesto dávam Števa. Ludvo bol dobrý, Laco výborný, ale Števo výnimočný. Že mňa priam fascinoval bolo aj v tom, že bol výborným športovcom – futbalistom. A to zas bola moja slabosť. Ja som športovcov, hlavne takého kalibru, bezmedzne obdivoval. Bol som oveľa mladší a v mojich očiach boli stelesnením všetkého. A Števo bol futbalistom v plnom rozkvetе svojich síl v období, keď na Slovensku kraloval klub ŠK Bratislava. To bol pojem. Čo hráč, to legenda. Za všetkých spomeniem Ladislava Kubalu. Pre nás chlapcov futbalový boh, pre Števa spoluhráč.

Keby Števo nevedel kopnúť do lopty, ale bol by Kubalovým spoluhráčom už to znamenalo, že sa pohyboval pre nás v nedostupných výšinách. Ale Števo do lopty kopat' vedel, bol svojím spôsobom futbalový virtuóz – mág. Navyše to bol ohromne skromný chlapec – Prievidžan, v službách najchýrnejšieho slovenského klubu. Športovec, džentlmen, čestný a poctivý, až to bolelo. Ten sa ani nevedel predať, hoci o neho prejavili záujem mnohé európske veľkokluby. Nevieť nakol'ko je pravdivá historka o jeho snahe prestúpiť do talianskeho klubu FC Toríno. A dobre, že neprestúpil, lebo lietadlo s jeho nastávajúcimi spoluhráčmi havarovalo a nikto neprežil, ani Korostelev, Števov dobrý kamarát. Údajne celý prestup stroskotal na vagóne cibule, ktorú Taliani neboli schopní za Števa zaplatiť. Takú hodnotu mala vtedy cibuľa a takú cenu hrdý Slovák Števo Gürtler. A Števo verte-neverte, táto legenda, posvätná ikona slovenského futbalu ešte žije a v plnom zdraví si chodí po Prievidzi a robí si „srandu zo sedemdesiatročných zasranov“, ako nás nazýva.

Aspoň v krátkosti spomeniem jeho pracovné zaradenie. Začínal ako vedúci remesiel v stavebnej firme v Handlovej. Potom bol preložený do vytvárajúceho sa Okresného stavebného podniku v Prievidzi. Neskôr do Okresného priemyselného kombinátu, no tam už za riaditeľa. Potom riaditeľoval až do dôchodku v Pórobetóne v Zemianskych Kostol'anoch. Z uvedeneého vyplýva, že Števo bol pracovne najdlhšie zaradený ako riaditeľ. S istým nadnesením sa dá konštatovať, že bol akoby rodeným riaditeľom.

A preto na Števa dvojnásobný pozor! Ak sa niekto dožije takého krásneho veku v takej fyzickej a psychickej kondícii, ktorému to tak dokonale myslí, na ktorého ani dnes nikto nemá – nutne si dajme otázku, čím to je. Ved' on nie je zástancom týrania svojho tela fyzickým pohybom, náročnými túrami a už vôbec nie návštevami fitness centier a dokonca aj jeho životospáva je diskutabilná a pozrite sa na neho. Svieža vzpriamená chôdza, úsmev na tvári, vkusné oblečenie s nádychom športovej ležérnosti, filigránsky nasadený klobúčik – no chlapec na pohľadanie.

Vysvetlenie tohto výnimočného prírodného úkazu je asi v jeho zrovnaní s Charlie Chaplinom. Obaja boli až do neskorého veku deťmi – chlapcami, roztopašníkmi, ktorým sa malicherností vonkajšieho sveta vyhýbali, žili s nadhľadom a preto sa jeden dožil vysokého veku a druhý si svoj vek ešte žije.

Sú hodní obdivu, boli by hodní aj nasledovania, ale to je ťažké pre nás, bežných smrteľníkov. Števko – mnoga lieta.

MUDr. Jaromír Moravčík (1934)

Akcie Miestneho odboru Matice slovenskej

NOVEMBER 2006

- Literárne pásmo o P. O. Hviezdoslavovi;
- Stretnutie s novými členmi Miestneho odboru Matice slovenskej;
- Návšteva divadelného predstavenia alebo koncertu.;
- Minikurz ľudovo-umeleckej výroby pre žiakov ZŠ – ukážka ľudového remesla

NOVEMBER 2006

- 8. 12. 2006 Beniakové Chynorany – oblastné výberové kolo v umeleckom prednese poézie slovenských básnikov a poézie Valentína Beniaka v spolupráci v HNOS Prievidza;
- Minikurz ľudovo-umeleckej výroby pre žiakov ZŠ – ukážka ľudového remesla
- Literárne pásmo venované Andrejovi Truchlému-Sytnianskemu;
- 31. 12. 2006 Silvester na Vyšehrade. Stretnutie milovníkov zimnej turistiky na hradisku Vyšehrad – v spolupráci s Odborom KST HORNÁ NITRA Prievidza;
- Príprava plánu činnosti MO MS Prievidza na rok 2007;
- Príprava rozpočtu MO MS Prievidza na rok 2007

Doplňujúce údaje konania jednotlivých akcií – miesto a termín budú zverejnené v informačnej tabuli v bývalom Dome služieb na Námestí slobody alebo osobne na MO MS, Ul. M. Hodžu 16/1, Prievidza.

Obsah:

Slovo na úvod	3
Výstava Bôbarov „V tej Prievidzi...“	4
Nič ľudské mu nebolo cudzie	6
Budovanie priateľstva nebolo ľahké	8
Sídlisko Kopanice	11
Stanislav Mečiar	13
Bielického studnička	17
Z Handlovej do Hornej Štubne	19
Futbalový štadión v Prievidzi	22
Bratia Gürtlerovci	23
Akcie Miestneho odboru Matice slovenskej	25

Vydavateľ a sídlo redakcie: MO MS, Ul. M. Hodžu 16/1, Prievidza

Zodpovedný redaktor: Lýdia Ondrejková

Redaktor: Erik Kližan

Jazyková úprava: Ondrej Čiliak

Manažér a grafická úprava: Ján Sabo

Fotografie poskytli: M. Mečiarová, E. Vaňo, I. Nedeljak, P. Mika, HNM Prievidza

Tlač: Patria I. Prievidza

Vydané: november/2006, celkove 10. číslo

Náklad: 1000 ks

Náklady na vydanie: 15,- Sk

Reg. číslo MK SR: RP 83/2004

Vydanie podporili: mesto Prievidza, MO MS Prievidza a Patria I. Prievidza

Redakcia si vyhradzuje právo na úpravu príspevkov.

Fotografie súvisiace s článkom E. Vaňu *Z Handlovej do Hornej Štubne* na s. 19. Popis zhora – ústie Bralského tunela, nazývaného aj Masarykov, Chotársky viadukt, niekoľko historických lúčok a ústredný panel výstavy v Hornonitrianskom múzeu Prievidza.

Počiatok výstavby prístupovej cesty na vtedy nazývaný „Sever“. V súčasnosti v týchto miestach začína Ulica Vl. Clementisa, jedna z prvých pomenovaných a zdá sa že hlavná ulica dnešného sídliska Kopanice. K článku *Sídlisko Kopanice* na s. 11.

Pohľad na tribúnu, umelé osvetlenie a oplotenie futbalového štadióna bývalého oddielu Baník Prievidza, dnes Hornonitrianskeho futbalového klubu Prievidza. V príspevku *Futbalový štadión v Prievidzi* Ing. Pauer spomína na okolnosti spojené s ich výstavbou. Pamätáte si aj vy na obdobie futbalových úspechov?